

שאלו שלום ירושלים

גליון מס' 106

בה"י

מסכת סנהדרין ל"ז - ג'

את העלון ניתן להשיג ללא תשלום ע"י הודעת שם וכתובת לסלפון דלהלן

יוצא לאור ע"י: מפעל תלמוד ירושלמי השלם ת"ד 334 ערד. טל-פקס: 07-952460

בית מדרש ללימוד הירושלמי ★ עריכת הירושלמי
ע"פ כתי"י ודפני"ר עם פירוש מלוט מראשונים ואחרונים
אוצר מפרשי הירושלמי ★ הוצאת ספרים וכת"י על הירושלמי
עלון שאלו שלום ירושלים ★ ספרית הירושלמי

חכמי ירושלים והירושלמי (ב)

ומצבה האופיני - בזמן הבית עת היה השלטון נתון בידי החשמונאים עמד הישוב בסימן עליה וידיעת התורה היתה אז בשיא כי הונהגו ע"י כת הפרושים שחשו בצילם של מנהיגי החשמונאים הצדיקים שנטו חסד לפרושים. אולם לא כל העתים היו שווים כי בימי ינאי המלך שנטה לצדוקים ירדה אז התורה מגדולתה והצדוקים חגגו את נצחונם אם כי לא השכילו לדכא את כת הפרושים והנוהים אחריהם.

אחרי החורבן בתקופת יבנה ואושא כשנדרמה היה כי הנה מטה הספינה הישראלית ליפול עקב נגישות הכובש הרומאי הקים ה' לנו גואל בדמות התנא ר' יוחנן בן זכאי ותלמידיו ותלמידי תלמידיו בראשות בחיר התנאים רבי עקיבא הם שהקימו את בנין התורה מהירוסותיה ושלללו את היכל המטה הנפול והם הם שהאירו את השחר בערפלי טוהר לבלי תת לשארית ישראל להתמוטט תחת מגפי הכובש האכזר, ולאפשר לפזורי ישראל להתחזק מהנגישות ולא להתיאש מהגאולה שבעקבותיה היו עלולים להיטמע בין הגוים וללמוד ממעשיהם וזרע ישראל היו ח"ו כלים מאליהם, וזה מרומז בש"ס שזאמר ריב"ז לפני פטירתו "הכינו כסא לחזקיא מלך יהודה" כי בהרבצת תורה הגיע למדרגת חזקיה.

מבעל מחבר ספר בתי ירושלים - במבוא לספרו.

והיתה כעין כח משיכה לכל הגולה. אף שלא הגיעה כבר לממדיה בימי הזהר שלה בימות ר' יוחנן בן זכאי ור' עקיבא ור' יוחנן מסדר הירושלמי, שעליו אמרו בסוטה שדבריו ודבריו רב ושמואל רבותינו שבבבל נחשבים כמקרא.

תלמוד ירושלמי נסדר ע"י ר' יוחנן וריש לקיש ותלמידיהם ר' אמי הריש מתיבתא האחרון ור' אסי ור' אבהו עד ר' יהודא נשיאה השלישי והאחרון שהיה בן ר"ג האחרון (בן דורם של ר' מנא ור' יונה ור' ירמיה).

בימי בנו הנשיא הלל האחרון בשנת ד"א ק"ב בעת שמלך ברומי יוליאנוס קיסר נחרבה א"י וכל החכמים בראשות ר' יוסי בן זבדיא ועולא האחרון רבו של רב אשי נדרו הלכו לבבל והשתתפו בסידור התלמוד הבבלי בימי רב אשי ורבינא. וכך האירו שוב חכמי א"י את שמי השחר שהאירו באור נגהות בערפלי טוהר והעשירו את ספרות ישראל בשכלול הבנין הנהדר של התלמוד הבבלי.

הנה כי כן אנו רואים שבמשך יותר משבע מאות שנה עמדה א"י במרכז היהדות והצטיינה בעליונותה כהעורק הראשי בעיצוב יהדות התורה, אם כי היו מעלות ומורדות בהתאם למצבה הרחני והכלכלי ובהתאם למצב בו היה נתון הישוב היהודי בצבת הכובשים הפרתיים, היוונים והרומאים, והביזנטיים כל תקופה

עם ביטול הסנהדרין ארבעים שנה לפני החורבן נהפכה שוב הקערה על פיה וירושלים נשארה שוב שוממה מבניה ויבנה נשארה הזיק האחרון לגחלת ישראל שלא תיכבה אולם הזיק נהפך ללהבה שלאורה הבזיקו גצים שהדליקו שוב את הגולה ונפכה כל הגולה כמדורת אש.

לאור יבנה וחכמיה הלכו כל גדולי התנאים והאמוראים חכמי המשנה והגמרא וגדולי הגאונים והראשונים - התחממו בצילה כל גדולי הדורות. יבנה וחכמיה היוו גם את היסוד לתלמוד בבלי חכמי א"י היוו את הנדבך והתשתית לשתי התורות שירדו כרוכים מן השמים תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי.

רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא תלמידים גדול חכמי א"י ובחיר התנאים ששמו הלך מסוף העולם ועד סופו הרעיפו טל נחמה לכל הגולה והן המה שהעמידו את העולם ע"י חמשת התלמידים. בתורתם נבנה ונשתכלל הבנין הנהדר של תלמודא של בבל ותלמודא של א"י, ביד אחת אחזו מקל נועם (תלמודא של א"י) וביד השניה אחזו במקל חובלים (תלמודא של בבל) ובזה הצילו את העולם בהתמוטט מוסדות תבל, חורבן הבית השני.

במשך י"ג דורות עד הלל האחרון מחבר הלוח, נינו של רבי יהודה הנשיא שהיה בדור שלאחרי פטירת אביו ורבא בשנת ד"א ק"ב עדיין לחשה תורת א"י

ניצוצי אור

דברי תורה וחידושים על תלמוד ירושלמי

המשך - ליקוט מפרשים ע"ס דף היומי

ובבבלי סוכה מבואר דרך רבה ורב ורבי היו ישינים שיתין נשמי שהוא כחצי שעה בערך, וכאן משמע שזהו השיעור לכל הצדיקים, וכמ"ש המג"א שכל בעל נפש יזהר בזה, ואולי שיעור קמעא הוא יותר מחצי שעה, בכל אופן נראה דלא הרבה יותר מזה דרך קמעא הותר כדי שתהא דעתם מיושבת לעסוק בתורה. ולשון סדה"י בערך סדר עסקיו, ואם הוא אדם חלש ואי אפשר לו ללמוד כראוי אם לא ישן מעט, יטה ראשו וישן כדי שינוח ראשו מעט לחזקו ללמוד ומצרכי לימוד הוא ואין ראוי לבטלו, והכל לפי מה שהוא אדם וכו'. ובשנתון כנסת הגדולה העיר הרב ר' ליב נח באס ו"ל על דברי טואו"ח סימן רל"א שכתבו ואם אי אפשר לו בלא שינת הצהרים יישן מעט וכו', ואף במעט הזה לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת השי"ת וכו'. ואם עשה להנאת גופו אין זה משובח אא"כ עשה להשלים צרכי גופו שיוכל לעבוד בוראו ויתן שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות, ושלא תסרף דעתו בתורה מחמת יגיעתו. וא"כ ר"י ה"ק ישינים הם קמעה לא לשם הנאה ותענוג, אלא כדי שתהא דעתן מיושבת עליהם ללימוד התורה. מיהו בשבת נראה שמותר לישן אף לשם הנאה ותענוג כמ"ש בסימן ר"צ בטשו"ע, ואם רגיל לישן שינת הצהרים אל יבטלנו כי עונג הוא לו. ועיין באבות פ"ג שנה של שחרית וכו', ובחידושי המאירי שם, בא להזהיר מן התענוגים והמותרות והזכיר שינה של שחרית שהוא בוודאי מותר גמור, כי בשנה של שחרית יספיק לו שינת הלילה ואינו אלא דרך תענוג שהאדם נשתקע בו ומונע השלמות ממנו וכו'. א"כ שינת קמעא המיישבת דעתו של אדם אינה תענוג ומותרות הממעטת התורה אלא אדרבא מרחיבה תורתו ומעמיקה ביישוב דעת. ואף שינת הצהרים קמעה לשם ישוב הדעת מותר אבל לא לשם תענוג. ובמגן אבות שם, ולא הותרה להאריך בשינה של שחרית אפילו בשבתות ויו"ט וכו', ושינת צהרים שאינה מושכת לישן הרבה התירוה בקצת מדרשות בשבת שהיא בכלל עונג שבת ע"כ. ומשמע שאין זה פשוט כל כך אכן בסור או"ח ר"צ ובהגהת שו"ע, ואם רגיל בשינת צהרים אל יבטלה כי עונג הוא לו ככ"ל. וצ"ע שינת צהרים של תענוג כחול מי התירו ואולי כוונתו שאם רגיל בשינת צהרים בשבת לשם תענוג אל יבטלנה.

הוצאת רש"ב, לפיכך הקב"ה אומר מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל. ונראה ששנו הפסוק הנ"ל לתינוקות שבאו לביהכנ"ס מפני שידעו ששיבת ישראל לציון תלויה בדור העתיד בתינוקות של בית רבן שלא יתבוללו בין הגוים, ושמם להם פסוק זה ומשחק הנ"ל כתריס מפני ההתבוללות. ומי יתן שגם היום ינהגו בגלויות ישראל אמירת פסוקים ומשחקים כאלו שישמרו עליהם כתריס נגד ההתבוללות. ואכן יש גם להעמיד על השולחן דבר מתוצרת ארץ ישראל וכדומה בהדגשה מיוחדת שידעו את ארצם ויתעורר בהם החשק לשוב לציון, והוא בכלל אמצעי חינוך ילדים לשוב לא"י לבנות ולהבנות ממנה.

ואכן גם גולי בבל הראשונים נהגו בהפרשת תרו"מ כדי שיזכרו בא"י ומצוותיה התלויות בה ויעוררם לשוב לא"י ולקיים מצוות ה', כמ"ש באיכ"ר סוף פ"א פסוק קראתי למאהבי המה רימוני, המה נביאי האמת שהיו מאהבין אותי להקב"ה שהיו אומרים לי הפרישו תרו"מ. וכי יש תרו"מ בבל, והלא המה היו נביאי אמת ואיך רימוני. אלא כדי לאהבני להקב"ה, ע"ד שאמר ירמיה הציבו לך ציונים שומו לך תמרורים שיתי לבך למסילה דרך הלכת עי"ש. וכ"ה בקיצור בירושלמי ר"פ עשרה יוחסין.

פ"ה ה"ז אמר ר"י ישינים הם קמעא מפני שתהא דעתן מיושבת.

לא נתבאר כמה הוא שיעור קמעא. ברם מה שהירושלמי נועל הבבלי פותח, וכמ"ש בתנחומא חקת סכ"ג ובמ"ר שם ד"ת צריכים זה לזה שמה שזה נועל זה פותח. ואכן בסוכה כ"ו אמר רב אסור לאדם לישון ביום יותר משינת הסוס וכמה שינת הסוס שיתין נשמי. אמר אביי שנתיה דמר כדרב, ודרב כדרבי, ודרבי כדוד, ודוד כדסוסיא. ודסוסיא שיתין נשמי. ופירש רש"י אסור לישון ביום מפני ביטול תורה, וכן מוכח בירושלמי כאן דאיסור שינה ביום הוא משום ביטול תורה. דלא כסעמו של הזהר כדי שלא יטעום טעם מיתה, דא"כ אפילו בלילה אסור כמ"ש באו"ח ס"ד סט"ז ובמג"א שם. ושיעור שיתין נשמי מבואר בשע"ת שם בשם החיד"א במחזיק ברכה שהוא כחצי שעה בערך.

1) מה למדו בסוגיין ממעשה דר"ש בן לקיש, שהלך בדרך ושמע כותי שגידף, וקרע את בגדיו ? (לז.)

- (א) שקורעין אף בזמן הזה.
- (ב) שקורעין אף על הכותין.
- (ג) שקורעין באמצע הדרך.

2) הקריב לע"ז טלה בעל מום, האם חייב ? (לז.)

- (א) אינו חייב.
- (ב) חייב.
- (ג) מום שבגלוי חייב מום נסתר אינו חייב.

3) עקימת שפתיו האם הוי מעשה ? (לח.)

- (א) הוי מעשה.
- (ב) נחלקו בגמרא.
- (ג) בע"ז הוי מעשה ובמגדף לא הוי מעשה.

4) באיזה אופן, מחייב ר' אלעזר בר"ש, המעביר עצמו למולך ? (לח.)

- (א) קפץ מצד זה לצד זה.
- (ב) עבר ברגליו.
- (ג) עבר בישיבה.

5) "אל תפנו אל האובות ואל הידעוני", הוי לאו שיש בו מעשה או לא ? (לט.)

- (א) בתרויהו הוי לאו שיש בו מעשה.
- (ב) בתרויהו הוי לאו שאין בו מעשה.
- (ג) במעלה באוב הוי לאו שיש בו מעשה, בידעוני לאו שאין בו מעשה.

6) לרבנן דהבא על "קטנה" מאורסה בסקילה, הבא על "בוגרת" מהו ? (מ.)

- (א) שניהם בסקילה.
- (ב) הוא בסקילה והיא פטורה.
- (ג) פטור, דכתי' נערה ולא בוגרת.

7) מסית שאמר דבריו בחדר הפנימי ועדי השמיעה היו בחדר החיצון ולא ראו אותו, האם נסקל על ידיהם ? (מ.)

- (א) נסקל על ידיהם אפי' אינם מכירים אותו.
- (ב) אם אמר אני איש פלוני וכי' נסקל על ידיהם, ואם לא אינו נסקל.
- (ג) אמר בלשון הקודש נסקל בלשון הדיוט אינו נסקל.

8) גנב "משל אחרים", האם נעשה בן סורר ומורה ? (מא:-מב.)

- (א) אינו נעשה בן סורר ומורה.
- (ב) נעשה בן סורר ומורה.
- (ג) גדול נעשה בן סורר ומורה, קטן אינו נעשה בן סורר ומורה.

9) טרטימר בשר שחייבים עליו בדין בן סורר ומורה, כיצד יאכלנו ? (מא.)

- (א) מבושל ואינו מבושל כדרכו.
- (ב) מבושל כדרכו.
- (ג) עד שיאכלנו חי.

10) מי הוא גזלן, (לכו"ע) ? (מב.)

- (א) הגונב בפני עדים.
- (ב) הגונב בפני הבעלים.
- (ג) הגונב בפני עשרה בני אדם.

11) עד מתי יכול האב למחול לבן סורר ומורה ? (מב.)

- (א) עד שיעמוד בבית דין.
- (ב) עד שיגמר הדין.
- (ג) עד שמוציאין אותו להורגו.

12) באיזה אופן מותר לבית דין לגבות בשטר שיש בו ריבית ? (מג.)

- (א) לכתובת אשה.
- (ב) כשחייב מודה.
- (ג) כשהמלוה גוי, והיהודי ערב.

13) מה הנכון לגבי "מעט" יין ושינה ? (מג.)

- (א) טוב לרשעים ולא לצדיקים.
- (ב) טוב לצדיקים.
- (ג) אינו טוב לא לצדיקים ולא לרשעים.

14) רוצח ששיבר כלים של אחר לאחר הרציחה, מה דינו לגבי הכלים, ומה הטעם ? (מד.)

- (א) פטור דאנוס הוא.
- (ב) פטור דקם ליה בדרכה מיניה.
- (ג) חייב דאין המיתה והתשלומין באים כאחד.

15) הבא על חמותו והיא אם חמותו ואם חמיו, דחייב לר' יוחנן בן נורי ג' מלקיות, מה הטעם ? (מד.)

- (א) חומר הוא בעריות.
- (ב) יש כאן גופין מחולקין.
- (ג) יש כאן לאוין מחולקין.

16) האיך הותר להבל לינשא לאחותו ? (מה.)

- (א) כדי שיבנה העולם מהם.
- (ב) כדי שלא תנשא לאביה.
- (ג) לקחה באיסור.

17) הבא על אם חמותו למ"ד דחייב מיתה, במה נהרג ? (מה.)

- (א) בשריפה.
- (ב) בחנק.
- (ג) בהרג.

18) לר' יהודה דאוסר אנוסת אביו, מה דינו במלקות וקרבן ? (מו.)

- (א) חייב במלקות ובקרבן.
- (ב) מודה דאינו בדין מלקות וקרבן.
- (ג) חייב מלקות ופטור מקרבן.

19) ההורג את חבריו באבן או בברזל, באיזה שיעור חייב ? (מו.)

- (א) באבן בעי שיעור כדי להמית, בברזל אפי' משהו.
- (ב) באבן אפי' משהו, בברזל שיעור כדי להמית.
- (ג) בין באבן ובין בברזל, בעי שיעור כדי להמית.

20) לר"ש דפוסר בנתכין להרוג את זה והרג את זה, מה הדין כשעמדה חבורת אנשים והתכין להרוג אחד מהם, ואין כוונתו על אדם מיוחד ? (מז.)

- (א) פטור, עד שיתכין למי שהרג.
- (ב) מודה שחייב.
- (ג) חבורת ישראל חייב חבורת גויים פטור.

21) רוצח שנתערב בחבורת אנשים כשרים, מה עושים ? (מח.)

- (א) חוקרים ובוררים מי הרוצח.
- (ב) כונסין כולם לכיפה.
- (ג) כולן פטורים.

22) "הבועל ארמית קנאים פוגעים בו", מה גדר דין זה ? (מח.)

- (א) הלכה ומורין כן.
- (ב) הלכה ואין מורין כן.
- (ג) מצוה בגדול הדור לעשותו.

23) (למסקנא:) מה הפירוש "המגלה פנים בתורה" ? (מט.)

- (א) אפיקורוס.
- (ב) האומר אין תורה מן השמים.
- (ג) העובר על דברי תורה בפרהסיא.

24) מפני מה נמנה אחז הרשע בין המלכים הצדיקים ? (מס.)

- (א) שהיה אביו רשע ובנו רשע.
- (ב) שהיה אביו צדיק ובנו צדיק.
- (ג) שהיה אביו צדיק ובנו רשע.

25) אם רואים זכות אבות שנחלשת, באיזה מדה צריכים להתחזק ? (נ.)

- (א) חסד.
- (ב) יראה.
- (ג) ענוה.

26) האם מותר לסוך את רגלו בשבת ? (נ.)

- (א) אסור לסוך רגלו בשבת.
- (ב) רגלו חוץ למנעל מותר בתוך המנעל אסור.
- (ג) מותר לסוך אפי' רגלו בתוך המנעל.

ליקוט מפרשים ע"ס דף היומי

מספר עלי תמר

פנהדרין פ"ז ה"י - פ"ח ה"ז

פ"ז ה"י א"ל כמה דאישתעי וכי'.

המפרשים נלחצו בפירושם ואינו הולם סדר הגמרא. אולם כלל זה נמצא עוד פעמיים בירושלמי, בב"ק פ"א ריש ה"א ובברכות פ"ב ה"ד, ושם הנוסח הנכון, אלא כמה דאישתעי קרייא אישתעיא מתניתא, וברור שכצ"ל גם כאן. וכנראה שמלת אלא היה כתוב מקוצר אל וקו על הלמ"ד לשם סימן הקיצור, וקרא המעתיק בטעות כראשי תיבות וכתב א"ל בשני קוים למעלה במובן אמר ליה וזוהי שגיאה, וצ"ל אלא. ומבואר בשני מקומות מקבילים הנ"ל שהכוונה הוא כמו שהוא הסדר במקרא כן הוא הסדר במשנה עיי"ש. ומזה תראה שפירוש הפנ"מ הוא הנכון.

פ"ז ה"יג והוה כל מאן דעליל הוה יהיב ליה חר מרתוקא וכל מאן דנפיק הוה יהיב ליה ב"נתיקה".

פירוש המפרשים קשה, וראיתי במעריך למהר"ם די לונזאני במעשיות בתרגומו העברי שתרגם מאמר זה. וכל היוצא ונכנס היה מכהו באגרוף, מכאן שגירסתו היתה וכל מאן דנפיק הוה יהיב ליה מרתוקא. וכידוע שהשתמש בירושלמי כת"י. וכן ראיתי בספר נשמת חיים לר"מ בן ישראל מאמר ג פכ"ט שתרגם מאמר זה, וכן כל היוצא היה מכהו באגרופו, וכ"ה נכון.

שם ואשכחן מיינוקא עבדין גבשושין ואמרין הכין בני ארעא דישראל עבדין וכי'.

אבותינו הראשונים שהלכו בגולה התבוננו כי צפויה התבוללות בדור הנולד, כמ"ש כאן שלא ידעו רבותינו אם נמצאו שם יהודים, ורק ע"י משחק זה של הילדים אמרי מסתברא דאית הכא יהודאי. ומפני כן עמדו על פסיכולוגיא של הילד ותקנו להם משחק זה שעל ידו ידעו כי יהודים הם ומארץ ישראל יצאו ויקוו כי ישובו לארצם. ועוד שגנו דור ראשון של הגליות לילדיהם הפעוטים ערבית ושחרית פסוק שידעו כי בארצות הגוים הם וישובו לא"י, כמ"ש בפס"ר פיסקא תק"ע, הוצאת רמא"ש עמוד קע"ד וז"ל, שני פעמים ביום התינוקות אומרים בבית הכנסת אחת בבוקר ואחת בערב הפסוק בתהילים סוף פרק ק"ו, הושיענו ה' אלוקינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשיך להשתבח בתהילתך. וכ"ה במדרש שו"ט פ"ד אות כ"ח